

Anna Bisaga

Uniwersytet Opolski

ORIENTACJA AGROENERGETYCZNA UŻYTKOWNIKÓW TOWAROWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH REGIONU OPOLSKIEGO. UWARUNKOWANIA INSTYTUCJONALNE

1. Wstęp

Powszechnie uważa się, że pierwszym czynnikiem, który określa warunki i charakter wzrostu w rolnictwie, jest tempo zmian popytu na produkty rolne definiowane jako artykuły żywnościowe pochodzenia rolniczego w różnym stopniu przetworzenia. Z przymusem konsumpcyjnym zaczyna obecnie konkurować inny przymus – konieczność zachowania zasobów ziemi dla przyszłych pokoleń.

Zrównoważony rozwój stał się ideologiczną przesłanką zmian we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej. Reformy WPR prowadzone od 1991 r., a ostatecznie uchwalone w lipcu 2003 r. w Luksemburgu, ukształtowały nową europejską wizję rolnictwa jako rolnictwa wielofunkcyjnego. Model ten powstał ze złożenia dwóch osi problemowych, jakie ujawniły się w rezultacie rozwoju modelu rolnictwa „produktywistycznego”, realizowanego przez I WPR. W pierwszej wersji WPR ograniczała się do jednego sektora, faworyzowała rozwój rolnictwa typu intensywnego, zorganizowanego w branżowe struktury pionowe, chroniącego producentów za pomocą cen gwarantowanych. Jak zauważa M.-C. Maurel, ten model produktywistyczny pozwolił Wspólnocie Europejskiej na modernizację rolnictwa w dominującej formie towarowego gospodarstwa rodzinnego oraz na zaspokojenie potrzeb żywnościowych [4]. Dokonane w dziedzinie produkcji rolnej wybory stały się jednak zagrożeniem dla środowiska, ponadto wielokrotnie zanegowane zostało bezpieczeństwo żywności, a rolnicy utracili zaufanie konsumentów.

Drugą oś problemową tworzy zjawisko implozji rolnictwa związane z odpływem zasobów z tego sektora – ziemi, ludzi, kapitału, *know-how*, co powoduje zmniejszanie się jego znaczenia w gospodarce. Ostatecznie rolnictwo traci funkcję

dostawcy żywności, którą przejmuje przemysł żywnościowy. W ten sposób rolnictwo zostaje powiązane z całością gospodarki, a procesy modernizacyjne przenikają cały ten obszar życia. Umożliwia to konkurowanie o wiejską przestrzeń – stopniowo wiele funkcji miast przenoszonych jest na wieś, a przestrzeń wiejska traci swoje walory. Ich obrona jako dobra wspólnego staje się koniecznością.

Nowy model rolnictwa europejskiego nie powstał wyłącznie jako konceptualne rozstrzygnięcie sprzeczności modelu produktywistycznego. Wizja rolnictwa wielofunkcyjnego uwzględnia również te zjawiska, które albo przetrwały na peryferiach procesu modernizacyjnego, albo powstały jako jego zaprzeczenie. Tak jest w przypadku agroturystyki, zachowania bioróżnorodności, rolnictwa ekologicznego czy też orientacji agroenergetycznej gospodarstw rolnych.

Nadprodukcja żywności, jej efekty zewnętrzne oraz wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii spowodowały, że w wielu krajach rozpoczęto badania naukowe w celu poznania wartości użytkowej oraz opracowania technologii wykorzystania surowców rolnych w pozażywnościowych gałęziach gospodarki [1]. Ich rezultatem jest długa lista roślin uprawnych, które mogą mieć zastosowanie w kilkunastu branżach i gałęziach przemysłu. Dominujące znaczenie uzyskał kierunek bioenergetyczny, głównie ze względu na wzrost zainteresowania pozyskiwaniem niewyczerpywalnych, czystych ekologicznie źródeł energii [5].

W pracy przyjęto założenie, że rozwój „zielonego rynku energii” w znacznym stopniu zależeć będzie od dynamiki wdrażania modelu rolnictwa wielofunkcyjnego w przestrzeni europejskiej. Założenie to pozwala na sformułowanie następujących tez szczegółowych:

1) WPR poprzez swoje nowe zasady wpływa na kształtowanie się struktur współzarządzania rolnictwem¹;

2) struktury te połączone z mechanizmami wsparcia warunkują cykle innowacyjne w rolnictwie;

3) użytkownicy gospodarstw, podejmując decyzje produkcyjne, uwzględniają nie tylko dynamikę rynków, lecz także dostęp do informacji i wiedzy dotyczącej nowej działalności;

4) budowanie nowych struktur współzarządzania rolnictwem jest łatwiejsze na nowych rynkach, takich jak „rynek zielonej energii”;

5) nowe struktury współzarządzania rolnictwem są podstawą organizacyjną integracji WPR i europejskiej polityki energetycznej.

Według B. Fiedora i A. Graczyka „równoważony rozwój z czasem stanie się tym elementem, który będzie jednocześnie wspólną i nadrzędną przesłanką, jednoczą-

---

¹ W teorii nowej ekonomii instytucjonalnej system ekonomiczny składa się z instytucji (otoczenie instytucjonalne – *institutional environment*), struktur współzrządzenia (*structures of governance* lub *institutional arrangements*) i „instytucjonalnych struktur współzrządzenia” (*institutional governance*). Instytucje, „zasady gry” dostarczają bodźców do działalności gospodarczej przez oddziaływanie na ograniczenia transakcji ekonomicznych [6, s. 29].

ca wszystkie, już uwzględniane, jak też przyszłe aspekty polityki energetycznej” [2]. Wielofunkcyjne rolnictwo uprawomocniane przez WPR jest natomiast europejską odpowiedzią na potrzebę trwałego i zrównoważonego rozwoju tego sektora.

2. Wielofunkcyjny model rolnictwa europejskiego i jego wpływ na orientację agroenergetyczną gospodarstw

Sztuka gospodarowania w europejskim modelu rolnictwa wielofunkcyjnego polega na precyzyjnej koordynacji trzech głównych aspektów funkcjonowania gospodarstwa rolnego. J.D. van der Ploeg i D. Roep opisują je następująco [11]: pierwszy aspekt związany jest z produkcją dóbr żywnościowych oraz wchodzeniem w sieci rolno-żywnościowe z innymi producentami i odbiorcami produktów. Najistotniejsza tutaj jest odpowiedź na pytanie: jakie formy i skala integracji w rolnictwie są najbardziej efektywne? Sprowadza się to do zagadnienia: jakie struktury współzarządzania generują najniższe koszty transakcyjne i czy oznacza to dodatkowy retransfer dochodów do rolników poprzez wzrost udziału producentów rolnych w marży przetwórczej? Drugi aspekt wiąże się z kontekstem wiejskim funkcjonowania gospodarstwa rolnego. Procesy wytwórcze mogą wносить zarówno pozytywne, jak i negatywne zmiany w jakości kapitału naturalnego, społecznego i kulturowego. Trzeci aspekt funkcjonowania odnosi się do zasobów wewnętrznych, takich jak: wiedza, praca, zwierzęta, kapitał, ziemia, woda, maszyny czy budynki.

Zmiany w kierunku wielofunkcyjności implikują przekształcenia we wszystkich omawianych aspektach. Uwzględniając topografię możliwych zmian, można opisać wynikające z nich strategie doskonalenia zarządzania warsztatem produkcyjnym.

1. Strategia pogłębiania istniejących aktywności. Mogą to być: produkcja organiczna, wytwarzanie produktów wysokiej jakości, przetwórstwo w gospodarstwie czy sprzedaż bezpośrednia z gospodarstwa.

2. Strategia rozszerzania działalności. Rolnicy podejmują nową aktywność, dodając ją do działalności rolniczej. Poszerzenie działalności może przybierać różne postaci: agroturystyki, zarządzania zasobami krajobrazowymi, działalności opiekuńczej nad młodzieżą i osobami starszymi, dywersyfikacji działalności, np. produkcja na cele energetyczne.

3. Strategia mobilizacji zasobów wewnętrznych. Można tu wyróżnić dwa specyficzne pola tej aktywności. W pierwszym chodzi o uzyskiwanie dochodów spoza gospodarstwa; w drugim chodzi o oszczędne gospodarowanie – lepsze wykorzystanie wewnętrznych zasobów, np. pastwisk, nawozów czy środków finansowych.

Wszystkie trzy procesy zmieniają gospodarstwo w wielofunkcyjne (wieloprodukcyjne), kompleksowe przedsiębiorstwo dostarczające wielu, często nowych produktów, usług i dóbr zarówno rynkowych, jak i nierynkowych. Następuje „zmiana granic”, zasięgu i skali oddziaływania gospodarstwa na otoczenie i *vice versa*. Dla gospodarstwa oznacza to również, iż staje się ono zaangażowane w większą liczbę rynków, np. rynki produktów, usług, pracy, turystyki czy energii.

Opisane typy strategii gospodarstw rolnych mogą być źródłem ich innowacyjności, rozumianej jako podejmowanie nowej działalności gospodarczej lub świadczenie nowych usług poprzez nowe kombinacje czynników produkcji, nowe wyroby, sposoby dystrybucji dóbr i usług. Z badań nad innowacyjnością gospodarstw rolnych wynika, że w obecnej fazie rolnictwa europejskiego czynnikami sprzyjającymi podejmowaniu wprowadzania zmian są:

- obecność kanałów sprzedaży w momencie podjęcia decyzji o przestawieniu,
- korzystanie z programów wsparcia,
- dostrzeganie ekonomicznych korzyści płynących z przestawienia,
- możliwość uzyskania potrzebnych informacji związanych z reorientacją produkcyjną gospodarstwa.

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej udzielane jest wsparcie na wykorzystanie energii odnawialnej i wsparcie na produkcję energii odnawialnej. Instrumenty tego wsparcia w Polsce zawiera Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wsparcie z PROW skupia się przede wszystkim na infrastrukturze zakładów przetwarzania produktów rolnych na cele energetyczne oraz działaniach mających na celu wykorzystanie energii odnawialnej.

3. Cel i metodyka badań

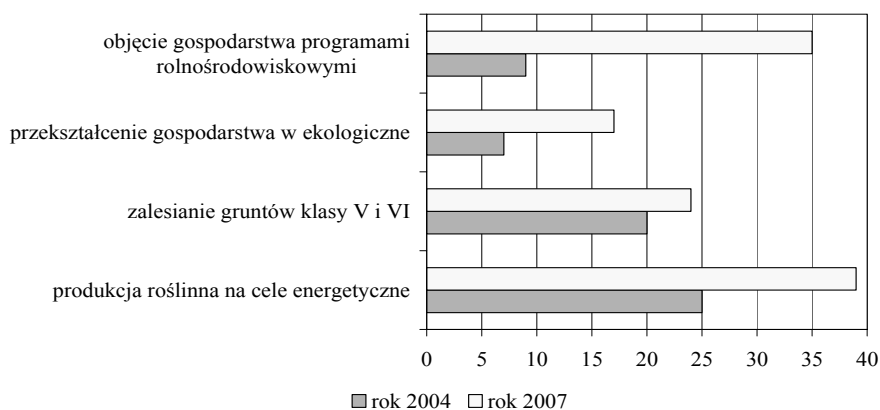
Pod koniec 2007 r. przeprowadzono kolejną edycję badań nad zmianami w organizacji i produktywności rolnictwa w województwie opolskim w procesie integracji z Unią Europejską, realizowanych pod kierunkiem S. Sokołowskiej. Badaniami objęto 150 gospodarstw towarowych z reprezentatywnych gmin województwa opolskiego. Badania przeprowadzono metodą wywiadu kwestionariuszowego. Prezentowane dane nie są wyczerpujące i odwołują się tylko do kwestii wybranych spośród wielu zagadnień dotyczących zrównoważonego rozwoju intensywnie produkujących gospodarstw rolnych. Opracowaniu poddano głównie te zagadnienia, które wyjaśniają przyczyny agroenergetycznej orientacji towarowych gospodarstw rolnych regionu.

4. Decyzje produkcyjne użytkowników towarowych gospodarstw rolnych i ich uwarunkowania

Zjawisko wyodrębniania się dużych gospodarstw towarowych widoczne było w regionie opolskim w całym okresie transformacji systemowej i miało swoją przyczynę w umiejętnościach zarządczych ich kierowników, chociaż dostępność ziemi w regionach nie pozostawała bez znaczenia. Tezę taką potwierdza analiza dynamiki rozwoju gospodarstw rolnych w województwie opolskim. W połowie lat 90. XX w. największy względny przyrost gospodarstw odnotowywano w grupie obszarowej 10-15 ha UR, natomiast na początku tego wieku w grupie obszarowej 30-50 ha UR [9].

Zmianom stopnia koncentracji kapitałowej gospodarstw towarzyszą przeobrażenia świadomościowe. Nadal 61% respondentów uważa, że jednostka produkcyjna, która kierują, to gospodarstwo chłopskie, 10% postrzega ją jako małe i średnie przedsiębiorstwo, 6% jako farmę, natomiast aż 23% badanych ma trudności z odpowiednim zakwalifikowaniem swojego warsztatu produkcyjnego. W badaniach zauważono związek między identyfikacją typu warsztatu produkcyjnego a prowadzoną działalnością produkcyjną. Jako małe i średnie przedsiębiorstwo określali swoje gospodarstwa głównie producenci trzody chlewnej i właściciele farm mlecznych. Natomiast rolnicy zorientowani na produkcję surowców energetycznych najczęściej mieli trudności z identyfikacją swojego warsztatu produkcyjnego lub definiowali go jako farmę.

W badaniach prowadzonych w towarowych gospodarstwach rolnych województwa opolskiego w okresie transformacji systemowej i po akcesji Polski do UE zwrócono uwagę na dwa obszary uwarunkowań, które mają istotny wpływ na decyzje kierowników dotyczące dalszych perspektyw rozwojowych ich warsztatów produkcyjnych: wewnętrzna struktura gospodarstwa, zwłaszcza wielkość oraz posiadane zasoby, w tym warunki przyrodnicze posadowienia gospodarstwa i zasoby ludzkie. Drugi obszar to czynniki związane z interwencjami politycznymi, rozpatrywanymi w szerszym kontekście instytucjonalnym, związanym z oceną rynku i organizacji pozwalających na lepszą adaptację do jego wymogów². Zauważono też, że każdy z obszarów może mieć istotny wpływ na gotowość do zmian w organizacji gospodarstwa i stosowanych technologiach. Badania potwierdziły, że objęcie polskiego rolnictwa instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej przyspieszyło wdrażanie wielofunkcyjnego modelu jego rozwoju (zob. rys. 1).

Rys. 1. Stopień zainteresowania nowymi funkcjami gospodarstw rolnych

Źródło: opracowanie własne.

² Podsumowanie badań zawiera [9]. W podobny sposób rolnicy jako decydenci analizowani są w literaturze anglojęzycznej, zob. [3].

Wśród badanych gospodarstw stopień zainteresowania nowymi funkcjami rolnictwa najbardziej dynamicznie kształtował się w obszarze produkcji roślinnej na cele energetyczne. O ile w 2004 r. tym rodzajem specjalizacji zainteresowanych było 25% gospodarstw, o tyle w 2007 r. już 39% gospodarstw. Inne nowe funkcje gospodarstw nie wykazują już takiej dynamiki. Zainteresowanie przekształceniem w gospodarstwo ekologiczne zwiększyło się o 10%, natomiast zainteresowanie zalesieniem gruntów klasy V i VI wzrosło o 4%. Programy rolnośrodowiskowe mogą być realizowane również w gospodarstwach o orientacji agroenergetycznej. Dlatego nie dziwi fakt wyboru tej funkcji przez gospodarstwa o różnych typach produkcji (wzrost o 26% w badanym okresie).

W procesie podejmowania decyzji przez użytkowników gospodarstw rolnych duże znaczenie mają również kapitał społeczny obszarów wiejskich i społeczno-przestrzenne sieci rolników. Z przeprowadzanych badań wynika, że samodzielnie, bez konsultacji decyzje podejmuje 10% kierowników gospodarstw rolnych. W rankingu osób, z którymi warto przedyskutować przyszłe decyzje, badani rolnicy wymieniają na pierwszym miejscu rodzinę (34%), co pokazuje silny związek wyborów produkcyjno-ekonomicznych z celami gospodarowania i potwierdza proces separacji gospodarstwa domowego i warsztatu produkcyjnego rolnika. Następne miejsce w rankingu zajmują rolnicy, którzy odnoszą sukcesy produkcyjne i ekonomiczne (19%) i doradcy rolni (18%). Tradycyjnie respondenci wskazują też na przyjaciół i znajomych, których radzą się przed podjęciem decyzji (13%). Po raz pierwszy w badaniach odnotowano, jako osoby służące radą, przedstawiciele handlowych przedsiębiorstw agrobiznesu (5%). Prezentowane dane pokazują, że rolnicy Opolszczyzny nabyli umiejętności zabezpieczania swoich korzyści przez uczestnictwo w różnych strukturach społecznych. Nie dziwi wysoka ranga w tych relacjach, jako osób centralnych, rolników odnoszących sukcesy. W okresie po akcesji do UE coraz częściej są budowane silne powiązania z doradcami rolnymi.

5. Produkcja surowców energetycznych jako czynnik wzmacniający dualny rozwój rolnictwa

Nie tylko w Europie, ale szczególnie tu właśnie, kształtuje się nowa ekonomika rolnictwa. Dzieje się tak za sprawą uchylecia bariery popytu na produkty rolnicze, rosnących barier środowiskowych i internalizacji efektów zewnętrznych w cenach produktów żywnościowych. Wzrost cen energii (ropy) oddziałuje na rolnictwo dwojako: rosną koszty produkcji z powodu wzrostu cen paliw, nawozów, pestycydów, ale rośnie też zapotrzebowanie na surowce rolnicze używane do produkcji paliw. W województwie opolskim proces konkurowania o surowce rolnicze z przeznaczeniem na ten cel (szczególnie o rzepak) już się rozpoczął.

Stosowanie odpowiednich praktyk rolniczych przekłada się na ekonomikę produkcji rolniczej, np. nową ekonomikę dobrostanu zwierząt. Zwiększa się rola rol-

nictwa w zakresie zachowania wartości krajobrazowych, kulturowych, jakości żywności i bezpieczeństwa zdrowotnego. Wszystkie te czynniki wymagają nowej formuły postępu w rolnictwie, gdzie intensyfikacja industrialna będzie zastępowana intensyfikacją agrobiologiczną, wykorzystującą prawa przyrody, postęp w mikrobiologii oraz zasoby rzeczywiście nieograniczone: energię słoneczną i wiedzę, która stanowi zasób nie tylko odnawialny, lecz także reprodukowany dodatnio.

W rankingu wiedzy potrzebnej rolnikom zarówno w edycji badań z 2004 r., jak i na podstawie wywiadów przeprowadzonych w 2007 r. użytkownicy towarowych gospodarstw rolnych wskazywali na pierwszym miejscu na wiedzę o nowych technologiach produkcji. Ważnym czynnikiem wpływającym na chęć wprowadzania nowych technologii w gospodarstwie jest typ technologii, który wchodzi w grę, np. czy technologia ma charakter podzielny (np. nowe nawozy), czy niepodzielny (np. urządzenia).

Na drugim miejscu znajdują się wiedza o tym, jak sprzedać produkcję, i wiedza ekonomiczna, w szczególności dotycząca rachunkowości rolnej. W wypowiedziach wolnych rolnicy Opolszczyzny podkreślają konieczność liczenia kosztów produkcji i, co bardzo ważne, wskazują na koszty produkcji jako główną determinantę wysokości swoich dochodów. Takiej argumentacji nie dostrzeżono we wcześniejszych edycjach badań.

Wiedza jest podstawą planowania zachowań produkcyjnych użytkowników towarowych gospodarstw rolnych. W procesie tym istotną rolę odgrywa transfer informacji, a w szczególności sieci informacji, w których uczestniczą rolnicy. Dla gospodarstw zorientowanych agroenergetycznie istotna jest wiedza o nowych odmianach roślin. Użytkownicy gospodarstw czerpią ją głównie z czasopism branżowych (26% wskazań) i od doradców rolnych (23%), jej źródłem są również szkolenia (14%), informacja sąsiedzka (7%) i Internet (5%).

Wsparcie dla producentów surowców energetycznych wynoszące od 2007 r. 45 euro do 1 ha upraw³ udzielane jest wyłącznie tym rolnikom, którzy mają zawarte umowy kontraktacyjne. W 2007 r. w Polsce wnioski o takie dopłaty złożyło 8,2 tys. użytkowników gospodarstw rolnych. Umowy kontraktacyjne zawierane są z zatwierdzonymi podmiotami skupującymi, a jednostki przetwórcze zlokalizowane są głównie na terenie Niemiec, Austrii, Szwajcarii i Francji, tj. krajów, w których dynamicznie rozwija się rynek biopaliw, a w jego promocji uczestniczą nie tylko organizacje rządowe, lecz także koncerny samochodowe.

Dzięki rozwojowi rynku paliw odnawialnych kształtują się zatem struktury współzarządzania rolnictwem, przede wszystkim w oparciu o integrację pionową i poziomą odbiorców⁴. Kontrakty zawierają wiele opcji dodatkowych związanych z dyfuzją wiedzy i informacji, a także instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym.

---

³ Warunki uzyskania płatności do upraw energetycznych zob. www.arimr.gov.pl (data dostępu: 13.07.2008).

⁴ W województwie opolskim Agencja Rynku Rolnego zatwierdziła 29 jednostek skupujących, z czego 10 to grupy producenckie zarejestrowane w formie spółek handlowych i spółdzielni produkcyjnych.

Nic zatem dziwnego, że badani rolnicy jako główne źródło informacji o możliwościach zawierania kontraktów wskazują na przedstawicieli handlowych (23%), czasopisma branżowe (13%), sąsiadów (11%) i doradców rolnych (10%). Wszyscy badani, którzy wybrali opcję agroenergetyczną, podpisali kontrakty na dostawę kukurydzy i rzepaku. Żaden z nich jednak nie zarejestrował w Agencji Rynku Rolnego produkcji biopaliw na własne potrzeby [7], mimo iż w regionie zarejestrowanych jest kilkanaście przedsiębiorstw świadczących usługi tłoczenia oleju na terenie gospodarstwa.

Aktywne uczestnictwo rolników w różnych sieciach informacji pozwoli na zbudowanie w regionie rolnictwa typu precyzyjnego⁵. Konstrukcja mechanizmu wsparcia upraw energetycznych przyspieszy ten proces, ponieważ jednym z warunków jego uzyskania jest produkcja zgodna z tzw. plonem reprezentatywnym, który jest określany na podstawie Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dla wybranych gatunków roślin i jest on zróżnicowany regionalnie. W przypadku większości upraw plon ten dla województwa opolskiego jest najwyższy w kraju.

Rozwój rolnictwa precyzyjnego przy dalszym niedostosowaniu struktury agrobiznesu do jego produkcji i jednocześnie w związku z rozwojem infrastruktury drogowej może doprowadzić do przekształcenia regionu w zaplecze zbożowe i roślin przemysłowych europejskiego rynku rolnego i energetycznego (przykład zakontraktowania 80 tys. t rzepaku przez producentów biopaliw z Austrii). Proces taki widoczny był w rolnictwie Stanów Zjednoczonych (Minnesota).

6. Podsumowanie i wnioski końcowe

Instrumenty wsparcia produkcji surowców energetycznych ułatwiają orientację agroenergetyczną gospodarstw.

Celowi temu służą głównie zasady organizacyjne zreformowanej WPR⁶:

- oddzielenie jednolitej płatności obszarowej od produkcji wzmacnia orientację rynkową użytkowników towarowych gospodarstw rolnych;
- zasada współzależności, określająca warunki dobrej kultury rolnej wymaga, aby również ten typ produkcji odbywał się w sposób przyjazny dla środowiska;
- wdrażanie zasady współzależności jest podstawą transformacji otoczenia instytucjonalnego rolnictwa;

---

⁵ Rolnictwo precyzyjne definiowane jest jako integracja informacji i produkcji, która jest realizowana w celu uzyskania długoterminowej efektywności. Jednocześnie chodzi o maksymalne wykorzystanie możliwości dostępnych na danym etapie cywilizacyjnym. Cele te osiągnąć są dzięki stosowaniu precyzyjnych technologii siewu, nawożenia i ochrony roślin, dostosowujących ilość danego środka produkcji do rzeczywistych potrzeb, np. potencjału produkcyjnego pola lub rośliny. A zatem w rolnictwie precyzyjnym chodzi o maksymalne przystosowanie nakładów i praktycznego zarządzania do zróżnicowanych warunków użytkowanej ziemi, takich jak: charakterystyka glebowa i topograficzna, obecność szkodników lub warunków mikroklimatu [10, s. 48].

⁶ Modelowe ujęcie transformacji instytucjonalnych struktur współzarządzania rolnictwem w oparciu o nowe zasady WPR przedstawiają S. Sokołowska i A. Bisaga [8, s. 66].

- otoczenie to ma zapewnić przepływ wiedzy i informacji do użytkowników towarowych gospodarstw rolnych, również w zakresie produkcji surowców energetycznych;
- wdrożenie zasady współzależności jest źródłem nowej ekonomiki rolnictwa.

Dotychczas silniejsze procesy rozwojowe w niektórych regionach kraju przebiegały w warunkach malejącego znaczenia rolnictwa w gospodarce. Jednak transformacja rolnictwa w kierunku modelu wielofunkcyjnego tworzy warunki do podwyższenia cen produktów rolnych i uchylenia bariery popytu na te produkty, co stanowi przesłankę do odwrócenia pozycji rolnictwa wobec innych sektorów. Innym źródłem uchylenia tej bariery jest wpisana w model rolnictwa wielofunkcyjnego produkcja odnawialnych źródeł energii. Dzięki temu rolnictwo ponownie zyska znaczenie ekonomiczne. Ta sytuacja może być istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój gospodarczy w regionach. Powiązanie gospodarstw rolnych z nowymi rynkami przyspieszy także procesy składające się na dualny rozwój rolnictwa w przestrzeni Polski. Konstrukcja mechanizmu dopłat do produkcji surowców energetycznych, poprzez ustanowienie plonu reprezentatywnego, może stanowić przesłankę transformacji gospodarstw roślinnych w kierunku rolnictwa precyzyjnego. Zjawisko to jest już widoczne w województwie opolskim.

Literatura

- [1] Bertram R.B., *New crops and international agricultural research centers*, [w:] *New Crops*, red. J. Janick, J.E. Simon, J. Wiley and Sons, New York 1992, s. 11-22.
- [2] Fiedor B., Graczyk A., *Zrównoważony rozwój energetyki w świetle polityki energetycznej Unii Europejskiej*, [w:] *Zrównoważony rozwój – doświadczenia polskie i europejskie*, red. S. Czaja, Biblioteka „Ekonomia i Środowisko” 2005, nr 33, s. 135-136.
- [3] Gordon M., Davidova S., *Farm productivity and efficiency in the CEE applicant countries: A synthesis of results*, „Agricultural Economics” 2004, no. 30.
- [4] Maurel M.-C., *Jaką rolę ma odgrywać rolnictwo w społeczeństwie europejskim?*, „Wieś i Rolnictwo” 2005, nr 1, s. 29.
- [5] *Non-Food Agro-Industrial Research Information*, CD-ROM, Version 1.2, Issue 3-2000.
- [6] Platje J., *Bodźce i koszty transakcyjne a zmiany instytucjonalne oraz stan polskiej gospodarki w latach 1970-2000*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007.
- [7] Raport za 2006 r. dla Komisji Europejskiej wynikający z art. 4 (1) Dyrektywy 2003/30/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 maja 2003 r. w sprawie wspierania użycia w transporcie biopaliw lub innych paliw odnawialnych, Polska, czerwiec 2007.
- [8] Sokołowska S., Bisaga A., *Wokół sporów o ocenę Wspólnej Polityki Rolnej*, [w:] *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe rolnictwa w przestrzeni europejskiej*, red. S. Sokołowska, A. Bisaga, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008.
- [9] Sokołowska S., Bisaga A., Szwiec P., *Zmiany w organizacji i produktywności rolnictwa indywidualnego w procesie integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006.

- [10] Tomczak F., *Od rolnictwa do agrobiznesu. Transformacja gospodarki rolniczo-żywnościowej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2004.
- [11] Van der Ploeg J.D., Roep D., *Multifunctionality and rural development: The actual situation in Europe*, [w:] *Multifunctional Agriculture. A new Paradigm for European Agriculture and Rural Development*, red. G. van Huylenbroeck, G. Durand, Ashgate Publishing, Hampshire 2003.

AGROENERGETIC ORIENTATION OF COMMODITY USERS OF FARMS IN OPOLE AREA. INSTITUTIONAL CONDITIONING

Summary

The reform of CAP in 2003 validated a new model of European agriculture as multifunctional, which also foresees agroenergetic orientation of farms. In Polish conditions the structures of agriculture co-management resulting from II Common Agricultural Policy are implemented faster on “green market” than on traditional food market.

This article presents the results of research that concern the influence of agriculture structure on agroenergetic orientation of commodity users of farms in Opole area and deliberations on its influence on agriculture shape in the region and new agriculture economics.